

розширення Європейського Союзу 2023 року, Розділ 24. Юстиція, свобода та безпека, С. 17–18. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/133-2024-%D1%80#Text>

4. Указ Президента України № 273 від 11.05.2023 «Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (КСП/ПД).» Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/2732023-46733>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-453-5-16>

ARMS CIRCULATION IN UKRAINE: PROBLEMS AND SOLUTIONS

ОБИГ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Kudinov S. S.

*DSc (Law), Professor,
SSI “Institute of Information, Security
and Law of the National Academy
of Legal Sciences of Ukraine”,
NGO “Safe Ukraine 2030”*

Кудінов С. С.

*доктор юридичних наук, професор
ДНУ «Інститут інформації, безпеки
і права
Національної академії правових наук
України»;
ГО «Safe Ukraine 2030»*

Слід погодитися з представниками Global Initiative Against Transnational Organized Crime, які вказують на те, що регулювання легального доступу до зброї в Україні підзаконними актами (актами МВС), а не законами – є аномалією [1, с. 27].

Не зважаючи на дискусії щодо законодавчого унормування обігу зброї в Україні, які ведуться вже більше 30 років серед практиків, науковців, народних депутатів, урядовців, наша країна продовжує залишатися єдиною країною Європи, яка не має закону, що регламентує обіг зброї.

Це питання не втрачає своєї актуальності всі роки незалежності нашої держави, у той же час сучасний етап розвитку українського державотворення має свої особливості, які також впливають на специфіку правового регулювання у цій сфері. Зокрема, до сучасних факторів, які необхідно враховувати при розробці та ухваленні відповідного закону є наступні:

- збройна агресія РФ проти України;
- наявність в країні великої кількості зброї (легальної та нелегальної);
- залучення великої кількості населення до відсічі агресії, а відповідно, наявність в них навичок поводження зі зброєю;
- необхідність гармонізації законодавства у зв'язку прагненням України стати членом ЄС;
- існування ринку нелегальної зброї, що забезпечує потреби злочинців;
- наявність в країні великої кількості недержавних структур, що надають охоронні послуги, у тому числі на об'єктах критичної інфраструктури;
- потреби самих українців мати зброю та їх готовність до володіння нею.

І якщо питання необхідності прийняття окремого закону про обіг зброї, який би враховував стандарти ЄС підтримуються майже усіма в Україні, то питання надання права громадянам придбання, зберігання та носіння, зокрема, вогнепальної короткоствольної зброї є предметом багатьох дискусій. В основу таких дискусій у першу чергу покладено спір про те, що право придбання зброї призведе до збільшення кількості злочинів із застосуванням зброї та погіршенням криміногенної ситуації.

У цьому сенсі корисно згадати за яких умов право на володіння та носіння зброї з'явилося в США – невдовзі після перемоги у війні за незалежність, в умовах нестабільності, небезпеки та державотворення. Основоположним юридичним актом у цій сфері вважається II поправка до Конституції США, яка набрала чинності у 1791 році та закріпила право народу зберігати та носити зброю. При цьому, зазначене право було і залишається нерозривно пов'язаним з правом людини на самооборону з одного боку, та обов'язком щодо участі у захисті своєї держави з іншого [7].

Сьогодні Україна переживає унікальний період свого державотворення, в полум'ї війни зароджується нова нація, створюються нові пріоритети, правові засади подальшого зміцнення нашої держави та її розвитку. Одними з засадничих підходів, завдяки яким вдалося зупинити агресора в 2022 році були взаємна довіра влади та суспільства, об'єднання зусиль задля перемоги. Саме в таких умовах в нашій країні приймалися рішення про видачу громадянам зброї для відсічі ворога, захисту Батьківщини, міста, селища, домівки, які було закріплено у Законі України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» [2].

Чому за таких умов влада України вдалася до такого рішення? Відповідь очевидна, адже у 2022 році в суспільстві панувала обстановка довіри між владою і громадянами, вони були об'єднані однією метою – протидіяти ворогу. Чи змінилися ці відносини зараз? Чи не буде прийняття рішення про вилучення зброї в наступному (законопроект 5708) [3] нагадувати ознаки тоталітарних режимів, які звертаються до свого народу коли їм це потрібно, а потім бояться надавати права, якими громадяни вже користуються?

Крім того, у населення є певна частина вогнепальної зброї, залишеної окупантами під час відступу з тимчасово захоплених територій, а також зброя, що незаконно потрапляє в обіг із зони бойових дій. Така зброя може достатньо довго триматися «на консервації», а також потрапляти до рук злочинців та використовуватися у протиправних цілях. У таких умовах легалізація обороту зброї в країні стає необхідною і забезпечить, по-перше, легітимність поведінки осіб, які мають у користуванні зброю та виконують умови, передбачені умовами її легалізації, а по-друге, рівні умови для осіб, що мають зброю і намір її застосування в злочинних цілях, та осіб, які прагнуть забезпечити особисту безпеку та безпеку приватної власності [4].

На нашу думку, найбільш об'єктивна оцінка цієї ситуації лунала від людини, яка відповідала саме за боротьбу з незаконним обігом зброї в Україні – Міністра внутрішніх справ України Дениса Монастирського, який в інтерв'ю Bloomberg News у червні 2022 року заявив, що тисячі одиниць вогнепальної зброї, що були розподілені урядом для оборони країни, є доказом того, що українці вміють поводитися зі зброєю. Саме тому, можна дозволити купувати та зберігати вдома вогнепальну зброю (пістолети). Також, на думку Д. Монастирського, післявоєнний заклик «здати зброю» буде не почутий населенням, оскільки більшість українців будуть все ще почувати себе у небезпеці [8].

Крім того, слова міністра були підтвердженні і результатами опитування, зокрема Михайло Федоров, презентуючи результати наймасовішого опитування в застосунку «Дія», зазначив, що 59% українців вважають, що громадяни, які відповідають вимогам закону, можуть мати пістолет та вільно носити його з собою у громадських місцях, і лише 22% виступають проти цього [5].

Слід зазначити, що міжнародна практика післявоєнного буття характеризується підвищенням росту злочинності. Саме тому позбавлення населення засобів самозахисту, зокрема зброї, є не справедливим. У той час, як юридична відкритість до «ручної» вогнепальної зброї буде превентивним засобом, у країні наповненій зброєю [8].

Дослідники питань нормативного регулювання обігу зброї в Україні вказують на те, що формування та реалізація державної політики

у сфері обігу зброї в Україні, повинна ґрунтуватися і на принципі справедливості та правової рівності (недискримінації) [6, с. 376].

Саме тому в регулюванні питань обігу зброї слід уникати дискримінаційних норм, зокрема, щодо надання права одним цивільним особам володіти і зберігати вогнепальну зброю (наприклад, заохоченим відповідними наказами уповноважених осіб), а іншим – ні [3].

Такий підхід до вирішення питання обігу зброї допоможе, по-перше, зменшити (або навіть невілювати) корупційний ризик щодо необґрунтованого заохочення заможних громадян за винагороду, по-друге – зняти напругу навколо заохочень вогнепальною зброєю категорії цивільних осіб, наближених до керівників, що мають право видавати накази про такі заохочення

На нашу думку, найбільш виправданим буде рішення про надання права громадянам України на придбання вогнепальної зброї з чітким визначенням жорстких вимог до осіб, яким надається дозвіл на її придбання (віковий ценз не менше 21 року, відповідна перевірка лікарів, наявність навичок поводження зі зброєю, підтверджених офіційним документом), унормування порядку набуття права власності на зброю і порядку його реалізації, у тому числі контролю зброї та її вилучення у випадку порушення закону тощо.

У той же час, закони України, що регламентують (будуть у майбутньому) питання обігу зброї повинні відповідати міжнародним стандартам, зокрема: Резолюції 55/255 Генеральної Асамблеї від 31.05.2001, Директиві Ради Європи «Про контроль за придбанням зброї та володінням нею» від 18.06.1991, Директиві Комісії ЄС 2019/68 від 16.01.2019 «Про встановлення технічних специфікацій для маркування вогнепальної зброї та її основних частин згідно з Директивою Ради 91/477/ЄЕС» Міжнародних стандартів контролю за стрілецькою зброєю ООН (ISACS), зокрема щодо термінології у цій сфері та стандартизації обліку зброї.

Література:

1. Galeotti M., Arutunyan A. Мир і розповсюдження зброї. Російсько-українська війна і нелегальна торгівля зброєю. Дослідження Global Initiative Against Transnational Organized Crime. Geneva, 38 с. URL: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2023/03/Mark-Galeotti-Anna-Arutunyan-Peace-and-proliferation-The-Russo-Ukrainian-war-and-the-illegal-arms-trade-UKRAINIAN-March-2023.pdf> (дата звернення 03.03.2024).

2. Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України : Закон України від 03.03.2022 № 2114-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text> (дата звернення 03.03.2024).

3. Про право на цивільну вогнепальну зброю : проект Закону від 25.06.2021 № 5708. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27190> (дата звернення 03.03.2024).

4. Рядінська В., Седнев Ю. Система захисту приватної власності від протиправних посягань в Україні: пережитки минулого та напрями розвитку // URL: <https://pravo.ua/systemy-zakhystu-pryvatnoi-vlasnosti-vid-protypravnykh-posiahan-v-ukraini-perezhytku-mynuloho-ta-napriamy-rozvytku/> (дата звернення 03.03.2024).

5. Федоров М. Ставлення до володіння зброєю в Україні: результати опитування користувачів в «Дії». URL: <https://t.me/zedigital/2058> (дата звернення 03.03.2024).

6. Шумейко Т. А. Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні : дис. д-ра юр. наук : 12.00.07. Київ, 2022. 504 с. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/84033558-c4b3-49a8-b412-e8f0ae81db75/content> (дата звернення 03.03.2024).

7. Origins and historical antecedents. URL: <https://www.britannica.com/topic/Second-Amendment/Origins-and-historical-antecedents> (дата звернення 03.03.2024).

8. Ukrainians should own more guns after war ends, law chief says. Bloomberg. 21.06.2022. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-06-21/ukraine-gun-laws-top-official-calls-for-looser-restrictions-after-war> (дата звернення 03.03.2024).